

Tedarik Zincirlerinde İşçi Hakları!*

Petra Brännmark*

Son dönemde sendikal haklar, işçi hakları ve insan hakları ihlalleri, en son yayınlanan Uluslararası Sendikalar Konfederasyonu ITUC Küresel Haklar İndeksi'nde de görülebileceği şekilde artıyor. Daha da ötesi pandemi süreci ve mevcut hayat pahalılığı krizi küresel tedarik zincirlerinde yaşanan ihlalleri daha da görünür hale getirdi. Sendikal haklara, işçi haklarına, insan haklarına ve çevre haklarına yönelik ihlallerinin önlenmesi ve etkili çözüm bulunması için kapsamlı düzenlemeler (hukuki/bağlayıcı) yapılması günümüzün ana ihtiyaçlarından birisidir. Bu hak ihlallerindeki inanılmaz artış “gerekli özen yükümlülüğü”nü sendikalar açısından en önemli gündem haline getiriyor. Gönüllü uyulması istenen “şirket davranış kuralları” ve diğer tek taraflı yaklaşımlar bütün inanırlığını ve güvenilirliğini yitiriyor.

IndustriALL Küresel Sendika Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Özkan'a göre çok az sayıdaki şirket, gönüllülük temeline dayalı, işçi hakları ve sendikal haklar ile ilgili düzenlemelere gerçekten uyma konusunda iyi niyet gösteriyor.

Sendikalar, tedarik zincirlerinde bağlayıcı “gerekli özeni gösterme” ve şeffaflık/açıklık yasal düzenlemeleri ile ilgili kampanyanın ana örgütleyicilerindedir. Bütün tedarik zincirleri boyunca hak ihlallerinin ana kurbanları olan işçilerin temsilcileri olarak sendikalar, bu tartışmada ön cephede olmak zorundalar ve bağlayıcılığı olan “gerekli özeni gösterme politikalarının oluşturulmasında ve uygulamasında müdahil olmaları için tüm ağırlıklarını koymalıdır. İşçiler ve sendikalar işin özünü biliyorlar ve insan hakları ihlalleri riskleri alanında konuyu tanımlama, anlama ve konuya müdahil olmada yardımcı olabilecek en iyi aktörlerdir. “Gerekli özeni gösterme” yasaları ve diğer düzenlemelerin işçilere ulaştırılmasının garanti altına alınabilmesi çerçevesinde sürece katılmaları kritiktir.

“Gerçekte, işçilerin ve sendikaların örgütlenme özgürlüğü, toplu müzakere hakkının kullanılması ve işçi sağlığı ve iş güvenliğinin korunmasına yönelik tam müdahil olmadıkları hiçbir “gerekli özeni gösterme yükümlülüğü” yaklaşımı güvenilir ve inandırıcı değildir. “Gerekli özeni gösterme yükümlülüğü” toplu sözleşmeler, küresel çerçeve sözleşmeler, protokoller ve diğer müzakere edilmiş belgeler aracılığıyla sendikaların sürece dahil olacağı araçlardır ve çalışma ilişkileri sisteminin de bir parçasıdır. Sendikalar açısından işçilerin haklarının ve çıkarlarının savunulması ve geliştirilmesi ana amacını başarmak için kullanılacak önemli araçlardandır.” diyor Kemal Özkan.

Sendikaların rolü, tedarik zincirlerinde insan hakları ihlallerini önlemeye yönelik yakın zamanda (2021) kabul edilen “Almanya Şirketlerinin Gerekli Özeni Gösterme Yasası”nda (Lieferkettensorgfaltspflichtengesetz) da aşıkardı. Sendikalar ve işçi temsilcileri, Almanya İş Konseylerinin gelecekte Almanya merkezli firmalarda meydana gelebilecek insan hakları ihlalleri risk yönetimi konusunda daha etkin bir şekilde devreye gireceklerini garanti altına almayı başardı. Bu bağlamda Almanya İş Konseyleri Yasası da değiştirilerek bu yeni kanuna uyumlu hale getirildi.

Fransa 2017 yılında “Gerekli Özeni Gösterme Yükümlülüğü Yasası”nı onaylayan ilk ülke oldu. Böylece bir çokuluslu şirketin ana firması ile bağlı şirketleri ve tedarikçi işletmeleri arasında insan hakları ve çevre hakları ihlalleri kapsamında ilk kez suç ilişkisi kurarak çığır açan bir yasal düzenleme hayata geçirildi. Kısaca, büyük şirketlerin sadece “satın alan firma” statüsünün arkasına sığınmaları önlendi. Bu yasa, ilgili çokuluslu büyük firmalarda örgütlü sendikalarla işbirliği yaparak, bu çokuluslu şirketlerin işleyişinden kaynaklanan mevcut insan hakları ve çevre hakları risklerinin raporlanmasını sağlayacak.

IndustriALL Küresel Sendika Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Özkan: “Gerekli Özeni Gösterme Yükümlülüğü Yasası sendikalar için işçi haklarının, özellikle de örgütlenme haklarının, çokuluslu şirketlerde ve bu şirketlerin tedarik zincirlerinde uygulanmasını garanti altına almak için bir kaldıraç görevi görecektir.” diyor.

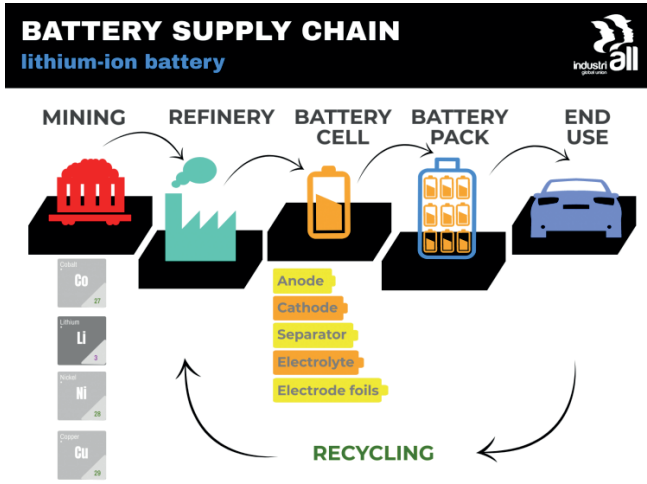
Küresel Çerçeve Sözleşmeler (KÇS), Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Hakları Yönlendirici İlkelerinde de yer

bulan “gerekli özenin gösterilmesi yükümlülüğü” ile birlikte sendikal örgütlenme ve sendikaların elinin güçlenmesi için birer araçtır. Küresel bir şirket, bir KÇS imzalayarak, üretim faaliyetlerindeki bütün tedarik zincirlerinde insan hakları çerçevesinde gerekli özeni gösterme yükümlülüğü ilkesini uygulayacağına, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı başta olmak üzere, işçilerin temel haklarına saygı göstereceğine yönelik sorumluluğu kabul ettiğini ilan eder. KÇS’ler, özellikle de tedarik zincirlerinde, genellikle sorunların çözümü için kullanılır. Mesela, örgütlenme alanında bir uyuşmazlık çıktığı durumda KÇS’ler kullanılabilir.

KÇS’lerin örgütlenmede kullanılması

Bangladeş ve Türkiye’deki IndustriALL Küresel Sendika üyesi sendikalar iki yıldan fazla bir zamanda 50’den fazla tedarikçi firmanın örgütlenmesinde KÇS’lerin etkin bir biçimde kullanılmasından faydalandılar.

Aynı şekilde küresel şirkette örgütlü sendikaları bir araya getiren Sendika Şirket Ağları da sendikal örgütlenmede önemli işlevleri yerine getiren koordinasyon ve eylem birlikleri olarak karşımıza çıkıyor. Bu mevcut Sendika Şirket Ağlarının güçlendirilmesi de şirketlerin işçi haklarına

daha fazla saygı duymasına ve tedarik zincirlerinde sendikal haklara gerekli özeni gösterme yasalarının uygulanmasına yönelik önemli katkılar sağlayacaktır.

Batarya/Akü/Pil tedarik zinciri bu çerçevede üretim sürecinin küreselleşmesine ve mevcut hukuki düzenlemelerin nasıl kullanıldığına bir örnek olarak gösterilebilir. Örneğin bu sektörde (sendikal haklar, insan hakları ve çevre hakları) Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü OECD’deki gerekli özeni gösterme yükümlülüğü yol gösterici ilkelelerinde olduğu gibi hakların geliştirilmesinde kullanılabilir. Batarya/Akü/Pil tedarik zincirleri lityum gibi ham mad-

delerin üretimi ile başlayarak, rafinerilerdeki kimyasal işlemler sonrasında son kullanıcılara ulaştırılıyor. Elektrikli araçlara yönelik artan taleple tetiklenen bu süreçte bu alan en hızlı gelişen tedarik zincirine sahip oldu. Dahası her bölge batarya/akü/pil tedarik zincirinin farklı bir parçasını sağlıyor. Lityum üretimi Latin Amerika’da yapılırken, bu alandaki madencilik en büyük kısmı Afrika’da gerçekleşiyor. Batarya/akü/pil üretimine yönelik yatırımlar Asya’da yoğunlaşmışken, elektrikli araç üretimini yatırımları daha çok Avrupa ve ABD’de gerçekleştiriliyor. Bu alanda işçi hakları ihlalleri paralel bir şekilde tedarik zincirlerinde sendikaların daha az örgütlü olduğu bölgelere doğru gidildikçe artıyor. Çevreye yönelik yıkıcı faaliyetler felaket boyutuna ulaşıyor.

IndustriALL Küresel Sendika birleşik bir tedarik zinciri yaklaşımını geliştirmeye ve batarya/akü/pil sektöründeki tüm çalışanların insanca bir çalışma koşuluna ulaşmasına yönelik bir proje başlattı.

IndustriALL Küresel Sendika Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Özkan: “Şundan emin olmalıyız ki batarya/akü/pil üretimi sadece yeşil enerjiyi desteklememeli, aynı zamanda sektörde insan haklarını garanti altına almalı ve iş sağlığı ve güvenliği ile çevresel sürdürülebilirliği de teşvik etmelidir.” diyerek ekliyor: “Batarya/akü/pil üretim tedarik zincirlerinde sendikalar olarak baskıyı artırmaya ihtiyacımız var. IndustriALL Küresel Sendika olarak sektörde işçileri örgütlemek ve sendikaları güçlendirmek için tedarik zincirlerinde gerekli özeni gösterme yükümlülüğü yasal düzenlemesini kullanmayı deniyoruz. Küresel şirketler ile bu çerçevede diyalog platformları yaratıyoruz. Çin’de kurulu dünyanın en büyük batarya/akü/pil üreticileri ile iletişimi geliştiriyoruz. Bu bağlamda toplumsal cinsiyetin sendikal faaliyetlerde öne çıkması için çaba sarf ediyoruz. Sürdürülebilir bir sanayi politikası ve adil bir dönüşüm alanlarına odaklanıyoruz.” dedi.

Uluslararası Çalışma Örgütü (İLO) Yönetim Kurulu küresel tedarik zincirlerinin sınırlar ötesi hızlı yayılmasından da duyduğu kaygının etkisiyle 2013 yılında küresel tedarik zincirlerini Uluslararası Çalışma Konferansının gün-

demine almaya karar verdi. 2016 yılında toplanan Uluslararası Çalışma Konferansı küresel tedarik zincirlerinde insan onuruna yakışır çalışma konulu bir karar aldı. Bu kararla bu çerçevede bir yol haritası çizen bir eylem planı oluşturuldu. Tedarik zincirlerinde insan onuruna yakışır çalışmaya yönelik kapsamlı bir strateji planının esaslarını belirleyen birkaç teknik toplantı yapıldı. Bu toplantılarda serbest ticaret bölgelerinde insan onuruna yakışır çalışma ve sınır ötesi sosyal diyalog gibi konular görüşüldü.

“Fakat, şimdiye kadar, bu alanda her ne kadar belirli ilerlemeler olduysa da, çok yavaş ve sınırlı kaldı. Bu alandaki çalışmalarda bir çok hükümeti yasal düzenleyiciler olarak destekleyici görsek de işverenler bu çalışmalara karşı büyük bir direnç gösteriyorlar. İLO, küresel tedarik zincirleri ala-

nındaki bu tartışmaların genelinde merkezi bir rol oynuyor. Ancak İLO da bugün bu bağlamda işlevini yitirmek gibi büyük bir risk ile da karşı karşıya.” diyor Kemal Özkan.

IndustriALL Küresel Sendika, küresel sendikal hareket için anahtar bir rol oynayabilecek “tedarik zincirlerinde bir İLO Konvansiyonunun” kabul edilmesine yönelik çaba harcamaya ve baskı yapmaya devam ediyor.

*Bu makale IndustriALL Küresel Sendika'nın yayın organı “Küresel İşçi” de 2 Kasım 2022 tarihinde yayınlanmıştır.

**IndustriALL Küresel Sendika Basın Yayın Müdürü